

2025-04-17 Nr. NV-725

DĖL NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO KONTROLĖS DEPARTAMENTO 2024 METŲ VEIKLOS ATASKAITOS

Rengėjas	Svarstyta	Siūloma
Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas	Pasirenkama ☐ TAP ☐ LRV pasitarimas ☐ LRV posėdis ☒ Nesvarstyta	Pasirenkama ☐ TAP ☒ LRV pasitarimas ☐ LRV posėdis ☐ Grąžinti tobulinti

KLAUSIMO ESMĖ

NTAKD veiklos tikslas: Sukurti sveikesnę ir saugesnę visuomenę, kurioje kiekvienam žmogui siekiama padėti išvengti alkoholio, tabako ir narkotikų daromos žalos ar ją sumažinti, taip pat sudaromos galimybės rūpintis savo, šeimos ar bendruomenės narių sveikata, socialine ir ekonomine gerove.

Veiklos tikslui įgyvendinti numatyti šie poveikio rodikliai:

- **Legalių alkoholinių gėrimų suvartojimas, tenkantis vienam 15 metų ir vyresniam gyventojui litrais, absoliutaus (100 proc.) alkoholio.** Valstybės duomenų agentūros duomenimis, 2023 m. vienam 15 metų ir vyresniam šalies gyventojui teko 11 litro legalaus suvartoto absoliutaus (100 proc.) alkoholio, tai 0,2 litro mažiau nei 2022 m. 2024 m. duomenys bus skelbiami 2025 m. II ketv. (planuota reikšmė -10,6 litro).

- **15–64 metų Lietuvos gyventojų, nurodžiusių, kad rūkė tabako gaminius per paskutinį mėnesį, dalis (proc.)** 2021 m. NTAKD psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo bendrojoje populiacijoje tyrimo duomenimis 15-64 metų amžiaus Lietuvos gyventojų 34,9 proc. rūkė per paskutines 30 dienų. Naujas Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo tyrimas bus atliktas 2025 m.

- **Lietuvos gyventojų, per paskutinius 12 mėn. vartojusių narkotines ir psichotropines medžiagas, dalis (proc.).** Šis rodiklis 2021 m padidėjo iki 4,5 proc., tačiau Lietuvoje jis vis dar yra beveik du kartus mažesnis už ES šalių narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo per pastaruosius metus rodiklį vidurkį – 8,3 proc. Naujas Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo tyrimas bus atliktas 2025 m.

- **15–16 metų amžiaus mokinių, bent kartą per paskutines 30 dienų rūkusių elektronines cigaretes, dalis (proc.).** Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo tyrimo (ESPAD), atlikto 2024 metais duomenys parodė, kad elektronines cigaretes per pastarąsias 30 dienų rūkė 16,2 proc. 15-16 metų amžiaus respondentų. 2019 metais šio tyrimo duomenimis rūkė 31,5 proc.

Higienos instituto duomenimis, 2023 m. nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo mirusių asmenų skaičius 100 tūkst. gyventojų siekė 3,5 atvejo. Pagal Europos narkotikų ataskaitą, 2023 m. registruoti 74 mirties atvejai (vyrų – 62, moterų – 12), kurių pagrindinė priežastis buvo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas. Vidutinis mirusiųjų amžius buvo 38,4 m. **Tokių mirčių skaičiaus didėjimas siejamas su itin stipriu poveikiu pasižyminčių naujų sintetinių opioidų (karfentanilio ar nitazenu) vartojimu.**

Vykdam Narkotikų, tabako ir alkoholio priežiūros bei vartojimo prevencijos užtikrinimo programą, NTAKD įgyvendino šiuos uždavinius.

1. SKATINTI SVEIKATOS IŠSAUGOJIMO IR STIPRINIMO VEIKLAS IR STIPRINTI PSICHOLOGINĮ (EMOCINĮ) VISUOMENĖS ATSPARUMĄ

2024 m. pradėjo veikti Nacionalinė metimo rūkyti pagalbos telefoninė linija, sulaukta 1403 skambučių, 85 skambinusieji užsisakė perskambinimo paslaugą. Socialiniuose tinkluose buvo vykdoma komunikacijos kampanija, kuri pasiekė apie 15 tūkst. vartotojų, per „Google Ads“ kampaniją buvo nukreipiama į puslapį nerukysiu.lt, kuris sulaukė 15 tūkst. lankytojų, vaizdo ir garso klipai transliuoti per Lietuvos nacionalinę televiziją, regioninius radijus (11 stočių) bei publikuoti 22 regioniniuose laikraščiuose. Geresniam tikslinių grupių informavimui naudotos svetainės www.askritiskas.lt ir www.kaveikiavaikai.lt.

2. MAŽINTI PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ PAKLAUSĄ IR ŽALĄ

Didžiausias dėmesys skirtas stiprinti NTAKD bendradarbiavimą su savivaldybių administracijomis: **sukurtas bendradarbiavimo tinklas su savivaldybių administracijomis**, kad būtų veiksmingai sumažintas psichoaktyviųjų medžiagų (toliau – PAM) vartojimas ir stiprėtų tarpusavio bendradarbiavimas. **Diegiama ES narkotikų agentūros „Europos prevencijos programa“ bei tobulinamos specialistų, koordinuojančių ir vykdančių PAM prevencijos veiklas savivaldybėse, kompetencijos**, vykdoma Ankstyvosios intervencijos programa, kuri yra viena iš pagalbos priemonių 12–18 metų vaikams ir jaunuoliams, eksperimentuojantiems ar nereguliariai vartojantiems alkoholį ir/ar narkotikus. Šios programos tikslas – motyvuoti jaunuolius atsakyti šių medžiagų vartojimo, kol dar nėra susiformavusi priklausomybė. Parengtas 2022–2030 Sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo plėtros programos projekto įgyvendinimo planas

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMA

„Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, ankstyvoji intervencija, pagalba ir žalos mažinimas“ bei pasirašyta projekto įgyvendinimo sutartis.

3. MAŽINTI PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ PASIŪLĄ

Pagrindinis prioritetas buvo skiriamas ne ekonominių sankcijų taikymui, o ūkio subjektų, jų asocijuotų struktūrų bei verslo naujokų konsultavimui bei mokymui. Nuo 2024 m. birželio 1 d. visos savivaldybės pradėjo naudotis Administracinių nusižengimų registru, todėl vertindamos pareiškėjo atitiktį įstatymuose keliamiems reikalavimams išduoti atitinkamą mažmeninės prekybos licenciją *savivaldybės galėjo optimizuoti vidinius procesus bei sutrumpinti licencijų išdavimo ūkio subjektams laiką*. NTAKD interneto svetainėje sukūrė specialią skiltį savivaldybėms, kurioje paskelbė atnaujintas rekomendacijas, susijusias su mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais licencijavimu ir priežiūra.

Reikšmingas dėmesys skirtas AKĮ įtvirtintam *absoliutaus alkoholio reklamos draudimo įgyvendinimui*. NTAKD organizavo susitikimus su asocijuotomis verslo struktūromis, veikiančiomis alkoholio ir tabako gamybos ir prekybos srityje, su prekybos tinklais, užimančiais didžiąją dalį mažmeninės prekybos maisto produktais Lietuvos rinkoje, taip pat su svarbiausiomis priežiūrą vykdančiomis institucijomis: Policijos departamentu ir Valstybine vartotojų teisių apsaugos tarnyba.

2024 m. buvo reikšmingi *vykdant funkcijas, susijusias su pluoštinių kanapių tabako gaminių ir su tabako gaminiiais susijusių gaminių gamybos, tiekimo rinkai bei tetrahidrokanabinolio THC kiekio šiuose gaminiuose ir šių gaminių gamybos metu susidarančiuose tarpiniuose produktuose priežiūra*. Pirmą kartą NTAKD praktikoje buvo pritaikytas Pluoštinių kanapių įstatyme numatytos sankcijos ūkio subjektams už pluoštinių kanapių gaminių gamybos veiklos taisyklių reikalavimų pažeidimus juridiniams asmenims.

Per pastaruosius metus pasikeitė narkotinių ir psichotropinių medžiagų neteisėtos gamybos tendencijos, todėl atsirado naujų kontrolės priemonių poreikis. Narkotinėms medžiagoms gaminti vis dažniau naudojamos naujos cheminės medžiagos, dažnai dar vadinamos „designer precursors“, kurios paprastai neturi teisėto panaudojimo pramonėje ir nėra kontroliuojamos. Tai naujos, specialiai tik narkotikams gaminti sukurtos medžiagos. NTAKD 2024 m. buvo atliekami ūkio subjektų veiklos patikrinimai, kurie užtikrino greitą galimai įtartinų sandorių nustatymą ir operatyvų bendradarbiavimą su kompetentingomis institucijomis. Be to, aktyvi naujų psichoaktyviųjų medžiagų stebėseną ir efektyvus tarpinstitucinis bei tarptautinis bendradarbiavimas leido greitai pritaikyti rinkos ribojimo priemones pavojingoms NPS, taip prisidedant prie visuomenės sveikatos ir saugumo didinimo Lietuvoje.

Įgyvendindamas administracinių elektroninių paslaugų plėtrą, 2024 m. NTAKD inicijavo jau sukurtų elektroninių paslaugų teikimo proceso tobulinimą, prioritetą teikiant greitesniam informacijos gavimui iš valstybės informacinių sistemų ir registrų.

4. UŽTIKRINTI PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO PAPLITIMO IR JAM MAŽINTI SKIRTŲ PRIEMONIŲ EFEKTYVUMO STEBĖSENĄ

2024 m. atlikto Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo Europos mokyklose tyrimo (angl. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, ESPAD) duomenimis, *kanapes bent kartą gyvenime vartoję nurodė 11,6 proc. 15–16 m. amžiaus Lietuvos moksleivių (vaikinių – 13,6 proc., merginų – 9,7 proc.). Tai yra mažiausia šio rodiklio reikšmė nuo 2003 metų, kai buvo pradėtas stebėti šis rodiklis*.

Siekiant vykdyti naujų psichoaktyviųjų medžiagų stebėseną, buvo įteisintas praplėstas nacionalinis ankstyvojo perspėjimo tinklas bei patvirtintos jame dalyvaujančios Lietuvos institucijos ir organizacijos. Šiuo metu nacionalinį EWS tinklą sudaro 20 institucijų ir organizacijų.

Per 2024 metus atsakingoms institucijoms išplatinti 58 pranešimai apie NPS ir jų keliamas grėsmes visuomenės sveikatai. Lietuvos valstybinės laboratorijos per ataskaitinį laikotarpį NTAKD pranešė apie 21 pirmą kartą nustatytą NPS Lietuvoje. Surinktos informacijos pagrindu apie naujas Lietuvos rinkoje pasirodžiusias medžiagas NTAKD parengė pranešimų formas ir teisės aktų nustatyta tvarka pateikė EUDA. Ši pateikta informacija leidžia įvertinti NPS paplitimo mastą ES bei inicijuoti pavojingų NPS rizikos vertinimą bei rinkos ribojimo priemonę.

NTAKD veikloje taikomos inovatyvios stebėsenos formos, nuolat tobulinamas ir plečiamas duomenų surinkimas, išbandomi nauji duomenų rinkimo metodai. Toliau tęsiami inovatyvios stebėsenos metodai: nuotekų vandens tyrimas ir likučių panaudotuose švirkštuose analizė. 2024 m. buvo organizuotas Europos narkotikų vartojimo paplitimo internetinis tyrimas, papildomai įtraukiant aktualius klausimus dėl narkotinių medžiagų vartojimo būdo per elektronines cigaretes ar kitus tabako prietaisus. 2024 m. NTAKD vykdė ESCAPE (angl. European Syringe Collection and Analysis Project Enterprise) projektą. Jo metu tiriami cheminių medžiagų likučiai švirkštuose, kuriuos po panaudojimo į žemo slenksčio kabinetus atneša švirkščiamųjų narkotikų vartotojai.

5. DALYVAUTI FORMUOJANT PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO MAŽINIMO POLITIKĄ

Koordinuotas Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais plano įgyvendinimas 2024 metais. NTAKD organizavo ir koordinavo atstovavimą Lietuvai CND 67-ojoje aukštojo ir reguliaraus lygmens sesijose, taip pat CND teminėse diskusijose. Dėmesys buvo skiriamas narkotikų pasiūlos ir paklausos mažinimo politikos bei tarptautinio bendradarbiavimo stiprinimo klausimams, tvirtinamos

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMA

rezoliucijos, balsuojama dėl naujų medžiagų įtraukimo į tarptautinių konvencijų kontroliuojamų medžiagų sąrašus. NTAKD aktyviai dalyvavo ES Tarybos Horizontaliosios narkotikų darbo grupės veikloje, kuri yra pagrindinis ES narkotikų politikos koordinavimo formatas.

PAŽYMĄ PARENGĖ

Aurelija Urbonienė

Socialinės politikos grupė, patarėja